CYPRUS INTERNATIONAL UNIVERSITY
ULUSLARARASI KIBRIS ÜNİVERSİTESİ

DOI: 10.22559/folkloredebiyat.2017.73

folklor/edebiyat, cilt:24, sayı:93, 2018/1

DİKİLİ'NİN KÖYLERİNDE CENAZE TÖRENLERİNİN DEĞİŞEN UYGULAMALARI*

CHANGES IN TRADITIONAL FUNERAL RITES IN DİKİLİ TOWN VILLAGES

Meryem Bulut**

ABSTRACT

In this paper, changes related to traditional post mortem rituals in Dikili town villages are evaluated. Post mortem practices being as one of the passage rites, may be dissimilar at different societies. This study concentrates on changing post-mortem practices. While it was found when considering those traditional practices associated with Central Asia were continuing together with Muslim traditions, it was also found that some of the traditions were changing.

Better communication and transport means due to modernization was observed to have caused changes in traditional practices. It may be stated that some traditional practices are rapidly disappearing with access to services provided by municipalities in villages on one hand and with the annexation of villages to metropolitan municipalities and the incidence of migration and

* Bu araştırma Dikili Belediyesi ve Ankara Üniversitesi tarafından desteklenmektedir.
** Doç. Dr. Ankara Üniversitesi, DTCF, Antropoloji Bölümü, mbulut@ankara.edu.tr
*** Sahaya ulaşmamızı kolaylaştıran başta Dikili Belediye Başkanı Mustafa Tosun olmak üzere Belediye Başkanlığı çalışanlarına çok teşekkür ederim. Dikili'nin köylerinde bizi konuk eden ve bilgilerini paylaşanlara en içten şükranlarımı sunarım.
**** Araştırma da görsel /işitsel kayıtlar ve deşifreler; Zeynel Karacagil, Seher Çataloğlu, Mine Öztekin, Onur Özerkmen, Berna Küçükoğlu, Gürçin Gökçebağ, Mehmet Alpaydın, Yonca Baltacı tarafından yapılmıştır.

carrying new information into villages by those leaving villages living in cities on the other. In villages where emigration is slower, it was found that traditional practices were changing slower.

It is said that people were not erecting tombs in villages until recently, with the result that graves wanted to be disappeared, and were therefore not being visited. As a result of novel ideas introduced by those who moved into cities when they visited their village back and of the changes in transport and communication, changes being observed in the thoughts and practices of those living in villages about building tombs and visiting graves.

This study performed on July, August 2016 was based on findings obtained by interviewing individuals living in the villages of Dikili district who described themselves as Yoruks, Balkan immigrants, Çepni and Romany. Data on post-mortem practices were recorded in audio- visual media by using oral history methods. The recordings were then decoded and analysed in interpretivist paradigm.

Keywords: Dikili Town villages; bathing the dead body; burial; funeral dinner; mourning; grave

ÖZET

Bu makalede Dikili'nin köylerinde, ölüm sonrasına ilişkin geleneksel uygulamalardaki değişimler değerlendirilmektedir. Geçiş ritüellerinden biri olan ölüm sonrasına ilişkin olarak görülen uygulamalar, toplumlara göre farklılaşabilir. Dikili'nin köylerinde ölüm sonrasına ilişkin uygulamalar değerlendirildiğinde; Ortaasya ile ilişkilendirilen geleneksel uygulamaların Müslümanlık geleneği ile bağdaştırmacı olarak devam ettiği görülürken, bazı geleneklerin de değişmeye başladığı saptanmıştır.

Modernleşme ile iletişim ve ulaşımda sağlanan kolaylıkların, geleneksel uygulamalarda değişiklik yarattığı gözlenmiştir. Köylerin, Büyükşehir Belediyelerine bağlanması ile bir yandan belediyenin sağladığı hizmetlerin köylere ulaşması, diğer yandan göç olaylarının yaşanması ve köyden ayrılarak kentlerde yaşayanların yeni bilgileri köye taşımaları ile geleneksel uygulamalardan bazılarının hızla yok olmaya başladığını belirtmemiz olanaklıdır. Diğer yandan dışarı göç olayının diğer köylere göre daha az olduğu köylerde; geleneksel uygulamaların daha yavaş değiştiği belirlenmiştir.

Köylerde yakın tarihe kadar "yeri kaybolsun" diye mezar yaptırılmaz, dolayısıyla mezarlık ziyareti de yapılmazmış. Bir yandan göç edenlerin köye ziyaretleri aracılığı ile getirdiği yenilikler, diğer yandan ulaşım ve iletişim alanında yaşanan değişimlerin kolaylıklar yaratması sonucunda; köyde yaşayanların mezar yapımı ve ziyareti ile ilgili düşünce ve pratiklerinde geçmişe göre farklılıkların oluştuğu gözlenmiştir.

Çalışma; Temmuz 2016'da Dikili'nin köylerinde yaşayan ve kendilerini Yörük ve Balkan Göçmenleri, Çepni ve Roman olarak tanımlayanlar ile görüşülerek elde edilen bulgulara dayanmaktadır. Ölüm sonrası uygulamalara ilişkin bilgiler, sözlü tarih yöntemi kullanılarak görsel/işitsel kayıt altına alınmıştır. Kayıtlar deşifre edilerek; yorumlanarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dikili'nin köyleri; cenazeyi yıkama; toprağa verme; cenaze yemekleri; yas; mezar; mezarlık ziyaretleri

Giriş

Geçiş ritüelleri; yaşamın bir aşamasından diğer aşamasına geçiş olarak tanımlanır. Geçiş ritüelleri hayatın kriz anları olarak da değerlendirilir. Van Gennep, geçiş içeren tüm ayinler arasında benzerlik olduğunu ve çoğu ayinin erginleme ritleriyle aynı kavramsal örüntüyü izlediğini belirtir. Üç evreyi kapsar. Ayrılma, geçiş ya da eşiksellik. Ayrılma; insanların geçmiş durum veya statülerinde kopuşu anlamına gelir ve arınma, saçların kesilmesi, bedeni yaralama vb. ritle ifade edilir. Bazı toplumlarda ölüm geçiş riti olarak algılanır. Ölümün geçiş riti oluşturması simgesel ölümü gündeme getirir ve bir konumdan ötekine geçişi ifade eder. Ölüm ritlerinde ölenin bedeni, ruhu ve canlılar arasındaki ilişkisi düzenlenir (Emiroğlu, 2003: 325, 658). Artun'a göre ölüm, yaşamın sonu, geçiş dönemlerinin son aşamasıdır. Anadolu Türklerinde ölüm ile ilgili uygulamalar coğrafi koşullardan etkilense de bazı bakımlardan kendisini korumayı sürdürmüştür. Ölüme ilişkin olarak ağırlığı; İslam dinine uygun uygulamalar oluşturmaktadır (Artun, 2005: 170).

Ölüm Batı dünyasında bedenin tıbbi olarak sonu görülürken, bazı kültürlerde beden ve ruhun ilişkisi olarak görülür. Ölenin bedeni, ruhu ve gömülmesi ile ilgili işlemler çeşitli ritüelleri gerektirir. Bazı toplumlarda ölünün ata ruhlarında biri haline geldiğine inanılır. Ölüm simgesel olarak bir statüden diğerine geçişi ifade eder (Emiroğlu, Aydın, 2003:657-658). Örneğin Eski Türkler ölümün son olmadığına, iyi insanların ruhlarının göklere yükseldiğine dair inançlara sahiptirler. İnançlarına göre ölülerin ruhları, dünya ile ilişkilerini sürdürürler (Beydili,2005:455). Ölümün çevresinde doğum ve evlenmede olduğu gibi birçok geleneksel uygulamalar görülür. Bu inançlar, törenler Örnek'e göre üç grupta toplanır. Bunlardan ilki ölenin öbür dünyaya gidişini kolaylaştırmaya ve o dünyada saygın ve mutlu bir kişi olmasını sağlamaya, ikincisi ölenin geri dönüşünü engellemeye, üçüncüsü kalanların ruhsal güçlüklerini düzeltmeye ve toplumsal ilişkilerini düzenlemeye yönelik uygulamalardır (Örnek, 1977:207).

Bu çalışma, geçiş ritüellerinden biri olan ölüm sonrası uygulamalar üzerine odaklanmış ve nitel araştırma yoluyla elde edilen bilgiler yorumlanmıştır. Çalışmanın sorunsalını Dikili'nin köylerinde ölüm sonrası yapılan uygulamalar oluşturmaktadır. Görüşme tekniği; niteliksel araştırmanın ve bu araştırmada kullanılan tekniklerin en önemlilerinden birisidir (Kümbetoğlu, 2005:30). Açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu aracılığı ile elde edilen bulgular görsel ve işitsel olarak kayıt edilmiş ve kayıtlar deşifre edilerek yorumlanmıştır. Bu araştırmanın bulguları, Temmuz ve Ağustos 2016'da, Dikili ilçesine bağlı Bademli, Bahçeli, Çukuralan, Deliktaş, Gökçeağıl, Esentepe, Kabakum, Katıralan, Kocaoba, Nebiler, Yaylayurt yerleşim (köy) yerlerinde yüz yüze görüşülererek elde edilmiş ve yorumlanmıştır. Bu köyler 12.11.2012 tarihinde çıkarılan 6360 sayılı yasa ile İzmir Büyükşehir belediyesine bağlanmış ve 2014 yılında bütün köyler mahalleye dönüştürülmüşlerdir. Belirtilen köylerde yaşayanlar kendilerini Balkan Göçmenleri, Çepni, Roman ve Yörük (Yağcıbedir, Karakeçili, Kağan) olarak tanımlamışlardır.

Çalışma alan araştırmasına dayanmaktadır. Şubat 2016 tarihinde başlayan araştırma, Mayıs 2017 tarihine kadar aralıklarla devam etmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular, yaşları otuz ile seksen arasında değişen, otuz dört kadın ve erkek ile görüşülerek elde

edilmiştir. Elde edilen bilgilerin arkasına, bilginin alındığı kişilerin ve yerleşim yerlerinin isimleri yazılmıştır. Bademli köyünde bir kadın adının yazılmasını istemediğinden kimlik bilgileri bizde saklıdır. Ölüm sonrası uygulamalara ilişkin olarak aktarılanlar; son seksen yıl içinde (en yaşlı kişi 80 yaşındadır.), tanık oldukları uygulamalardır. Anlatılar, doğrudan görüşülen insanların gerçekleştirdikleri ya da tanıklık ettikleri ölüm sonrasına ilişkin uygulamaları içermektedir.

1.Ölüm

1.1. Ölümün duyurulması

Köylerde ölüm olayını haber vermek için iletişim araçları (telefon) kullanılır. Geçmişte Dikili'nin köylerinde camilerde seslendirme araçlarının olmadığı dönemlerde, köy imamı yüksek bir kayanın üzerine çıkar ve sela okuyarak duyururmuş (Saadettin Nenk, Çukuralan). Ölümü duyan herkes cenaze evine gelir. Cenaze olduğu zaman köyde hayat durur, hiç kimse bir yere gitmezmiş. Cenazenin defin işlemi gerçekleşene kadar herkes evde kalarak, cenaze törenini bekler (Serdar Çakır, Bahçeli). Dikili'nin hemen hemen tüm köylerinde cenazeler bekletilmeden defin işlemleri gerçekleştirilir. Ancak yakını gelecek olanlar varsa cenaze, kendi evinde birgün bekletilir, aksi taktirde gece ölümleri hariç hemen gömülür.

Ölüm olayı gerçekleştikten sonra defin işlemlerine kadar belirli kurallar uygulanır. Cenaze bir odaya koyularak başında beklenir. "Pencereleri açtık, cenaze doğrudan doğruya evin içerisine koyuldu. Bütün pencereler açık öyle başında beklediler." (İsmini vermek istemeyen kadın, Bademli). "Ruhun kolayca çıkmasına" ya da "meleklerin içeri girmesine" (Örnek,1977:214) kolaylık sağlamak için cesedin bulunduğu odanın camının açık tutulması gibi uygulamalar geçmişte olduğu gibi günümüzde de sürdürülmektedir. Ölünün karnına bıçak koyulması cesedin şişmemesi için uygulanır. Cenazenin yanından kedinin geçmemesi gerektiğine inanılır. Ölenin evinde bütün ışıklar yanar ve başında sabaha kadar sırayla erkek akrabaları bekler. Yörüklerde, Balkan Göçmenlerinde cenazenin başında sadece erkekler beklerken, Çepnilerde hem kadınlar, hem de erkekler bekler (Mehmet Esin ve Zaide Kaya, Kocaoba). Cenazenin başında beklemek Türkiye'nin pek çok yöresinde görülür (Artun, 1998: 85-l07).

1.2. Cenazenin yıkanması

Bu geçiş sürecinde olan cenaza, öncelikle bu dünyadan öbür dünyaya temiz bir şekilde yollanır. Bu uygulamaların yerine getirilmemesi düşünülemez. Cenazenin yıkanacağı yerin etrafı kapatılır. Geçmişte Dikili'nin köylerinde cesedi yıkamak için içi oyulmuş saplı kabak (Yalgın'dan Akt. Örnek,1977), kullanılırmış. Cenazeye su dökmek için kullanılan kabağın yerini, önce bakır daha sonra plastik taslar alır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de cenazenin yanında bekleyenler ve yıkanmasına yardım edenler, yıkama işlemi bittikten sonra banyo yaparlar. Banyo yapmanın nedenini açıklayamasalar da büyüklerinden böyle gördükleri için aynı uygulama sürdürülür. Ancak bazı toplumlarda ölünün, dokunan kişiyi kirlettiğine inanılır. Ölüm ritlerine katılan kişilerin

arınma işleminden geçmesi gerekir. Aksi taktirde ölenin onları yanlarında götüreceğine inanılır (Levy-Bruhl, 2006:227). Dikili'nin köylerinde kirlenmişlik ile ilişkilendirilmese de ölüm törenlerine katılanlar banyo yaparlar. Cenazenin yıkanmasında sonra yıkanma yeri ışıklandırılır. Elektriğin olmadığı zamanlarda fener koyulurmuş. Cenazenin kaldırılmasından itibaren evlerde de üç gün ışık açık kalır (Zaide Kaya, Kocaoba). Bazı köylerde cenazelerin yıkanma işi, belediye tarafından yapıldığı için ışıklandırma uygulaması kaldırılmış (Yusuf Özkara, Bademli). Deliktaş köyünde cenaze eskiden olduğu gibi evde yıkanır (Yüksel Kurul, Deliktaş). Cenaze yıkandıktan sonra camiye götürülür. Deliktaş ve Yaylayurt köylerinde, Yalman'ın 1933'lerde yaptığı araştırmada olduğu gibi dini törenle yıkanan ölünün, yıkandığı yerde gece ateş yakılır (Yalman, 1993:278).

1.3. Defin işleminin gerçekleşmesi

Ölümün gerçekleşmesi ile başlayan süreçte uyulması gereken kurallar önceden belirlenmiş olsa da bazen kuralların dışına çıkılması görülebilir. Ancak kuralların en katı olduğu bölüm ölünün gömülme işlemidir. Gömülme işlemi; isimlendirilirken de özen gösterilir. Ergun'a göre Türk kültüründe defin ritüelini en iyi ifade eden terim "cenaze kaldırmak"tır. Toprağa verme eyleminin "kaldırma" fiiliyle ifade ediliyor olması, terimin köklerinin çok eski inançlara gittiğini gösterir (Ergun, 2013: 134-148). Köylerde de ölü, ceset ya da gömmek gibi sözcüklerin kullanılmadığına, bunun yerine "cenaze kaldırmak" sözcüklerinin kullanıldığına tanıklık edilmiştir.

Dikili'nin köylerinde cenazeler bekletilmeden kaldırılır. Ancak gelecek olan yakını varsa en fazla bir gün bekletilir. Gece ölümleri hariç cenaze hemen kaldırılır. Bu konuda Kabakum köyünde farklılık görülür. Kabakum köyünde Romanlar; cenazenin bir gece evde kalması gerektiğine inanırlar. Bu yüzden cenazeleri bir gece evde kalır. "Son gecesini evde geçirsin derler" Nerede olursa olsun son gecesini evinde geçirmesini sağlarlar. Karanlıkta cenazenin gömülmemesi gerektiğine inanılır (Mehmet Açık ve Levent Demirkıran, Kabakum).

Teknolojik gelişmeleri takip eden Bahçeli köyü sakinleri aralarında para toplayıp cenaze yıkama aracı almışlar. Bahçeli köyünde cenazeler; çok sıcak olduğu için morg olarak da kullanılan cenaze yıkama aracına koyulur. Cenazeyi akrabaları orada da sabaha kadar beklerler (Muzaffer Kırgız, Bahçeli). Teknolojik gelişmelerden yararlansalar da, cenazenin başında beklemek gibi geleneksel görevler yerine getirilir.

Ölene gömülmeden önce çeşitli işlemler yapılır. Örnek'in vurguladığı gibi gözlerinin kapatılması, "gözüne toprak kaçmaması" vb. için, çenesinin bağlanması "içine şeytan girmemesi" için yapılır (Örnek,1977:214). Bu uygulamaların günümüzde de benzeri inançlar doğrultusunda devam ettiği saptanmıştır (Feride Çetin, Katıralan Köyü).

Cenaze öldüğü gün yıkanır ve yıkanan cenaze tekrar eve alınmaz. Cenazenin yıkandıktan sonra neden tekar eve alınmadığına ilişkin bilgilerin açıklaması net değildir. Büyüklerden görüldüğü gibi uygulanır. Köyde bulunan erkeklerin tümü cenazeyi mezarına yerleştirebilir (Selim Sever, Deliktaş). Bazı köylerde ise cenazeyi mezara yalnızca akrabaları indirirler. Cenaze törenine geçmişte olduğu gibi (Örnek, 1977), günümüzde de kadınlar katılmamaktadır. Yalnızca çoğunlukla Balkan göçmenlerinin

yaşadığı Bademli köyünde nadiren de olsa kadınlar mezarlığa cenaze töreni için giderler (Yusuf Özkara, Bademli). Diğer bütün köylerde cenazenin kaldırılmasına yalnızca erkekler gider, kadınlar evde yas tutar. Bazı köylerde, kadınlar cami uzağında toplanarak ağıt yakarlar (Selim Sever, Demirtaş).

1.4. Defin işleminden sonra gerçekleştirilen uygulamalar

Ölünün yıkandığı yere ağzı kefen bezinden alınan bir bez parçası ile kapatılan su dolu bir kase bırakılır. Su, üç gün boyunca her akşam ve sabah değiştirilir. Su, ölen kişinin ruhunun üç gün gelip içeceğine inanıldığı için koyulur. Ayrıca üç gün ışık yakılır. Eskiden kabaktan su kabı yapılır onun içine su bırakılırmış (Kılman Üstün, Deliktaş Köyü). Cenazelerin evde yıkanmadığı köylerde; cenazenin ruhu için su koyulmuyor ve ateş yakılmıyor. "Eskiden kabaklar oluyordu doldurup oraya su koyardık, gece içermiş onu ruhu. Ama şimdi cenaze evde yıkanmıyor, nereye koyacaksın suyu" (Levent Demirkıran, Kabakum). Cenazeler belediyeler aracılığı ile yıkanmaya başlandığı için cenaze sahiplerinin evlerinin önünde yıkanmamaktadır. Belediyelerin teknolojik gelişmeler aracılığıyla köylere ulaşması ve hizmet sunması kolaylaşmıştır. Belediyelerin cenaze törenlerinde sunduğu hizmetler; cenaze sahiplerinin hayatını kolaylaştırırken, bazı geleneksel uygulamaların; cenazenin ardından ateş yakmak ve su koyma gibi uygulamasının değişmesine ya da yok olmasına yol açabilir. Connerton'un öne sürdüğü gibi modernite kültürüne özgü unutkanlıklar ortaya çıkacaktır (Connerton, 2014:12). Bu köylerde yakın geçmişte uygulandığı için hafızalarda yer alan ölenin arkasında ateş yakma ve su koyma uygulamalarının yakın gelecekte unutulması kaçınılmaz görünmektedir.

Çepniler'in yaşadığı Deliktaş ve Yaylayurt köylerinde cenazenin yıkandığı yerde üç gün ateş yakılır "İnsan bir insana ne diyor, körume çerağ tutucen. Öldün mü körüme. İşte o üç gün ateşini yakıp çıra tutulur" (Zühre Uslu, Yaylayurt). Ölüm olayının gerçekleştiği evde üç gün ateş yakılır, üç gün insanlar orada toplanır. Ölenin üç gün ruhu geldiğine inanıldığı için, ölenin ruhu aydınlık olsun diye ateş yakılır. Ayrıca üç gün cenazenin yıkandığı yere su koyulur (Aysel Gündüz, Deliktaş). Yaylayurt köyünde cenazeden sonra yakılan ateşi üç gün boyunca yaşlılar bekler. Ateşin başında bekleyenler için yanlarına yemek ve su koyulur. O ateşten sonra yiyecek bir şeyler dağıtılır (Servet Sever, Deliktaş). Şamanist Türkler arasında, ateşin her şeyi temizlediğine, kötü ruhları kovduğuna inanılır. Ateş ruhuna hitaben okunan şaman ilâhilerinden anlaşıldığına göre aile ocağı kültü ile ateş kültü birbirinden ayırt edilemeyeceği gibi ocak kültü de atalar kültüyle birbirine bağlıdır. Şamanistlerin yaptığı her törende ateş bulunur. Mezar başında ateş yakma geleneğine Altay ve Yenisey Türk boylarında da rastlanır (İnan, 2015:68,71, 189,190). Bu anlamda mezar başında ateş yakılmasa da, ölenin evinde üç gün ateş yakılır ve beklenir. Çepniler arasında ölenin ardından ateş yakılması ve bekleyenlere yemek ve su bırakılmasını eski Türk inançlarının kismen değişerek günümüze yansıması olarak belirtmemiz olanaklıdır. Örnek, üç, yedi ve kırk gün gibi dinsel ve büyüsel olarak görülen süreler arasında değişen ateş yakma âdetinin nedenini "ölüye vahşî hayvanlar ile kötü ruhların yaklaşmaması" olarak açıklamaktadır. Sghwebe'nin de belirttiği gibi "ateşin ve ışığın asallığı ve yaygınlığı, bunların "uzaklaştırıcı" gücünden geliyor inancında yatmaktadır (Sghwebe'den aktaran Örnek, 1971). Diğer yandan ölenin belli

bir süre yaşayanların arasında olduğuna dair inanç ile dünyanın farklı toplumlarında karşılaşmak olanaklıdır. Zuniler'de ölenin arkasında ruhu içeri girebilsin dört gün evin kapı ve camları açık bırakılır (Levy-Bruhl, 2006:125). Köylerde de ölenin ruhunun en az üç gün yaşayanların arasına geleceğine inanıldığı için su koyulur.

Kabakum köyünde Romanlar arasında defin işlemi gerçekleştikten sonra cenaze evi tümüyle temizlenir, halılar ve çamaşırlar herşey yıkanır, ev badana boya yapılır. "Azrail can almaya geldiğinde yaşayanlara görünmese de cenazenin odası kan olurmuş". Ölenin bir şekilde Azrail ile yaşamak için mücadele ettiğine inanılır. Dolayısıyla ölenin odasının görünmez bir şekilde kan ile kirli olduğu kabul edildiği için ev badana yapılır (Nejat Çimen ve Ecep Kırbaçoğlu, Kabakum).

1.5. Cenaze yemekleri

Cenazenin defin işlemlerinden sonra verilen yemekler, pek çok bölgede "ölü yemeği" olarak adlandırılır. Geçiş ritüellerinden ayrılık ile ilişkilendirilen ölenin bedeni, "bu dünyadan öbür dünyaya" kalanlara yemek verilerek yollanır. Genellikle cenaze evine kırk gün akraba ve komşular yemek getirir. Hergün yemek, çay, kola, pasta dağıtılır. Daha sonra kırkı yapılır (Döndü Gürel, Deliktaş). Taziye ziyaretine gelenlere yemek ikram edildiği gibi cenaze sahipleri de yemeleri konusunda gözetilir. Acının yaşanması gerektiğine, diğer yandan yaşamanın gerekliliklerinin de yerine getirilmesi gerektiğine inanılır. Bu nedenle "acıyan yer başka, acıkan yer başka" (Deliktaş) diyerek cenaze sahipleri yemek yemeye zorlanırlar. Cenaze sahipleri için zor olan süreçte komşu ve akrabaları onların yanlarında durarak yaşama tutunmaları sağlarlar. Köylerde dayanışmanın sürdürüldüğünün göstergeleridir.

Roman ve Yörüklerin yaşadığı Kabakum köyünde ölümün gerçekleştiği gece insanlar toplanır ve sabaha kadar lokmalar hazırlanır. Hazırlanan lokmalar gelen insanlara ikram edilir. Yedi gün geçtikten sonra mevlütler okunur. Ölenin ardından "kırk hayırları" olarak da adlandırılan "kırkıncı gün" törenleri yapılır (Nejat Çimen ve Ecep Kırbaçoğlu, Kabakum).

Son zamanlara kadar (beş altı yıl öncesi) Bademli köyünde cenazelerde komşular yemekler getirirmiş. Cenaze yemeklerinde pilav yapılırmış, şimdilerde pide yaptırıp dağıtmak yaygınlaşmış. Geçmişte Katıralan köyünde; yedisinde pilav yapılırmış (Gülsüm Altaş, Katıralan). Cenazenin defin işleminden sonra gerçekleştirilen "kırk hayırında" çevre köylerde olmak üzere bütün köylüler davet edilerek, yemek verilir. Kalabalığı evlerinin önü almadığı için "hayır meydanı" olarak adlandırılan köy alanında yapılan törende mevlit okutulur (Yusuf Özkara, Bademli). "Öldü mü eskiden yemek yapardık şimdi olmuyor, herkes evinde yemek yapardı, cenaze evinde kim varsa dıştan ama yerli, yenilir içilirdi. Şimdi cenaze evi yapar oldu" (Yusuf Özkara, Bademli). "Cenaze evinde artık yemek yapılmıyor, dışarıda pide yaptırıp dağıtıyorlar. Köyümüz İzmir'e bağlandı, mahalle oldu artık, köy yok. Belediye pide gönderiyor" (Ali Yılgın, İslamköy). Bazı köylerde cenazelerde gelen misafire her gün yemek verilir. Yedisinde de mevlit okutularak yemek verilir. Eskiden mevlitler için yemekler evde hazırlanırken, şimdilerde hazır yemek verilir"(Huriye Acar, Gökçeağıl; Sefa Eşit, Nebiler; Fatma Kaya, İslamköy). Belediyenin cenaze yıkama yerini hazırlamış olması gibi cenaze evine yemek yollaması da kuşkusuz cenaze sahiplerini rahatlatmaktadır. Ancak belediyeler

tarafından gerçekleştirilen hizmetler, geleneksel uygulamaların yerine getirilmemesine yol açmaktadır.

Ölenin arkasında Örnek'e göre çok yaygın olmamakla birlikte "üçüncü" ve "yedinci" günü yemekleri verilmektedir (Örnek, 1977:220). Yalman'ın bulgularında da ölü gömüldükten sonra ziyafet verilir. Ölünün canı için yedi gün sonra çörek dağıtılır ve helva yapılır (Yalman, 1993: 278). Örnek ve Yalman'ın bulgularında görüldüğü gibi Yörüklerde de cenazenin defin işleminin gerçekleşmesinden itibaren konuklara üç gün yemek verilir. Kocaoba köyünde ilk gün çorba yapılarak dağıtılır, ikinci gün yağlı diğer adı ile akıtma (krep ya da katmer benzeri), yapılarak dağıtılır. Üçüncü gününde helva yapılıp dağıtılır, yedinci gününde "ebe çöreği" diğer adıyla "yağlı ebe çöreği" yapılır. Yedinci günde yapılanlara aynı zamanda "yedi gün hayrı"denilir (Mehmet Esin, Zaide Kaya, Kocaoba). Cenazeden yedi gün sonra okuma yapılır. Yedi gün akşamları okumalar, tespih çekilerek yapılır (Mehmet Esin, Zaide Kaya, Kocaoba). Günümüzde de Yörükler arasında cenazenin yedinci gününde çörek ikram etme geleneği devam etmektedir. Çepnilerde yedisinde lokma dökülür (Aysel Gündüz, Deliktaş). Lokma mayalı hamurun içine peynir koyularak yapılır. Bazen mayalı hamur kızartılarak peynir ile tüketilir. Ebe çöreği yapılamazsa pide dağıtılır. Pide dağıtımının kolaylığı karşısında çörek dağıtma geleneğinin de yakın gelecekte kaybolacağını belirtmemiz olanaklıdır.

Roux'a göre Türkler cenazenin defin işleminden sonra cenaze yemeği anlamına gelen "yoğ" (Eski Türklerde ölüler için yapılan tören) töreni yaparlar. Üçüncü, yedinci, kırkıncı ve yıl dönümlerinde yapılan törenler müzikli şölene dönüşür (Roux:2001: 283, 293). Altay ve Yenisey Şamanist boylarında yoğ (cenaze yemeği) törenlerinde yemekler hazırlanır, kurban kesilir, içki içilir (İnan:2015:177). Günümüz ve geçmişte Kazak geleneklerinde ve günümüz Türkiye'sinde olduğu gibi cenazenin üçüncü, yedinci, kırkıncı günlerinde ve yıldönümünde yemek verilir (Türk, 2016:114). Ersoy'a göre İslamiyet öncesi ölüm ile ilişkili uygulamaların, İslam coğrafyasında kendini koruması olarak görülse de (Ersoy, 2014:86-101), geleneksel uygulamalar Müslümanlık ile bağdaştırmacı bir şekilde devam etmektedir. Dikili'nin tüm köylerinde cenazenin kaldırılmasından sonra ilk üçüncü, yedinci ve kırkıncı günlerde yemek verilir. Deliktaş ve Yaylayurt köylerinde ise kırkıncı günü kurban keserek yemek verilir. Bütün köy yemeğe davet edilir. Çepniler'in yaşadığı bu iki köyde, kırk hayrında yirmi çeşit yemek sunulur (Aysel Gündüz, Deliktaş). Yörük köylerinde kırk (kırkıncı gün) yemeğinde varlıklı olanlar yemek verir, yemek yapamayanlar lokma dağıtır. Geçmişte lokmayı kendileri yaparken, şimdilerde ilçeden lokmacı getirtilerek yaptırılır. Cenazenin kırkıncı gününde verilen yemeğin diğer adı "kazan hayırı" veya "kırk hayırı" olarak geçer (Zaide Kaya, Kocaoba).

Örnek'in bulgularında ölenin arkasında elli ikinci günü yemeği verilir (Örnek, 1977:220). Dikili'nin köylerinde yaygın olmamakla birlikte Karakeçili Yörüklerinin olduğu Nebiler ve Kıratlı köylerinde yedi ve kırk yemekleri verildiği gibi elli ikinci gününde de yemek verilir. Yedi gün geçtikten sonra "yedi hayırı" yapılarak, on onbeş kişi toplanıp tespih çekilir. Bu iki köyde de son yıllarda cenazelerde geleneksel yemeklerin yerini hazır yemeklerin aldığı belirlenmiştir.

Çepnilerin yaşadığı Deliktaş ve Yaylayurt köylerinde cenaze yemeklerinin

çeşitleri diğer köylere göre farklılaşmaktadır. Cenazenin kaldırılmasından sonra ilk üç gün boyunca sebze ve meyve türü yiyecekler ikram edilir. Çepniler; cenazenin defin işleminden sonra ilk üç gün içinde et tüketimi yapmazlar. Et yenilirse "ölünün etini yermişsin" inancını taşıdıkları için yas süresi içinde et tüketmezler (Tahsin Demir, Yaylayurt). Cenazenin defin işleminden kırk gün sonra kırkı çıktığında, kurban kesilerek yemekli "kırk hayırı" yapılır (Zühre Uslu, Yaylayurt). Elli ikisinde imam gelerek mevlüt okutulur (Aysel Gündüz, Deliktaş).

Dikili'nin köylerinde olduğu gibi Kazakistan'ın bazı bölgelerinde cenaze olan eve ilk üç gün akraba ve komşular yemek götürür (Türk, 2016:114). Anamur Yörükleri arasında cenazenin toprağa verilme işleminden sonra taziye evinde cenazenin kırkı çıkana kadar eve akraba ziyaretleri devam eder. Taziye evinde üç gün, üç öğün aynı yemek pişer, üçüncü gün Mevlit okutulur. Ölünün elli ikisinde ise "bişi" yapılıp dağıtılır (Nas Erdem, 2015: 25-33).

Cenaze sahipleri tarafından verilen "ölü yemeği"nin listesi yöreden yöreye göre değişmekte; ekonomik durum, alışkanlık, mevsim, ölenin vasiyeti vb. gibi etkenler listenin zenginliğini ya da sadeliğini belirlemektedir. Ancak son yıllarda köylerde modernleşme ile iletişim ve ulaşım ağlarının artması ile hizmet sektörünün ağları genişlemiştir. Çoğu tüketim ürünlerine ulaşıldığı gibi, beslenme ile ilişkili ürünlere de ulaşım kolaylaşmıştır. Beslenme kültüründe de kısa zaman, kolay tüketilebilir ve ekonomik olmak önemli olmuştur. Dolayısıyla geleneksel yemeklerin yerini hazır yemekler almaya başlamıştır. Beslenme kültürünün değişimi, kentlerde olduğu gibi köylerde gündelik yaşamın beslenme pratiklerinde görülmese de, cenaze sonrası törenlerde geleneksel yemeklerin yapımında görülmeye başlandığı saptanmıştır.

1.6. Yas

Köylerde cenaze sonrası çok ağlamak hoş karşılanmayıp, ağlamanın yeni cenazeler getireceğine inanılır (Gülsüm Altaş, Katıralan). "Bizim bazı yerliler kendini yerden yere vuruyor. Biz öyle bir şey görmedik. Çok ağlamak yadırganır" (Yusuf Özkara, Bademli). Bizim yerliler derken kendilerini (Balkan göçmeni), kategorik olarak farklı tanımlamaktadır. "İşte cenaze kalktı biz çığırış çığırış kaldık, ağlaştık. Yerli adeti yolduk yumduk parçaladık kendimizi" (Yörük, kadın, Bademli). Yas tutulmadığı ve çok ağlamanın hoş görülmediği belirtilse de ağlamak ve ağlama şekli bazı köylerde adet olarak ve yerli adeti olarak görülür. Bu bölgede yerli adetini sürdürenler diye Yörüklere referans verildiği belirlenmiştir. Cohen, etnisiteyi dahil etme ve dışlanma süreçlerinin iç içe geçtiği bir süreç olarak ele almakta ve gruba insanları dahil etmenin ve dışlamanın hem öznel, hem nesnel olduğuna değinmektedir. Dışlayıcı bir grubu bölme, öteki ile kurulan ilişki aracılığıyla yapılır, biz ve onlar ayrımı yapılır (Cohen, 1999). Dikili ilçesinde yaptığımız saha çalışmalarında ayrışmalara örnek hikâyeler ile karşılaşılmıştır. Bölgede yaşayanlar Balkan/Rumeli göçmenlerine "Avrupalı" ya da genel olarak "Muhacır" derken, Balkan göçmenleri ise bölge halkına "yerli" diyerek ayrışmayı sembolleştirmişlerdir (Bulut, 2017). Sait'e göre Türkiye'de "muhacir" olarak tanımlananlar Balkan/Rumeli göçmenleridir (Sait, 2010).

Yörüklerin yaşadığı köylerde genel olarak "ağıt yakma" geleneğinin olmadığı

saptanmıştır (Erdoğan Eğri, Katıralan). Balkan göçmenleri ve Yörüklerin ortak yaşadıkları köylerde Yörüklerin yas törenleri ve ağlamaları vurgulansa da, Yörükler ve Balkan Göçmenleri arasında ölüm sonrasından yas ve ağıt yakma olayının görülmediği belirlenmiştir. Antalya Manavgat Yörükleri arasında da "Yörüğün ölüsüne ağlayacak zamanı yoktur" (Dr. Atilla Erden, Antalya) diye yaygın kullanılan bir cümle Yörüklerin yas tutmaya vakit ayıramadıklarının kanıtı olarak görülebilir. Göçer bir toplumun gündelik yaşam pratiklerini aksatacak eylemlere ayıracak vakti yoktur. Belki de topluluğun düzenini risk altına sokacağından yas tutmak için zaman ayrılmaz. Geçmişten olduğu gibi günümüzde de uzun yas sürelerinin olmadığı saptanmıştır. Çepnilerin yaşadıkları köylerde (Deliktaş ve Yaylayurt) eskiden bütün köy cenazeden sonra üç gün yas tutar, köyde hiçbir iş yapılmaz ve işe gidilmezmiş (Tahsin Demir, Rıza Gündüz, Deliktaş). Bu uygulama kısmen değişse de günümüzde de sürdürüldüğü belirlenmiştir. Çepni köylerinde ölenin ardından, yakın akraba olmayanlar üç gün, akrabaları kırk gün, bazen de kırk günden fazla yas tutarlar (Selim Sever, Deliktaş). Akrabalar yas süresi içinde yani kırk gün sakallarını kesmezler (Tahsin Demir, Yaylayurt). Ancak Çepniler arasında da bu konuda değişimin başladığı, özellikle evinde aile büyüğü kalmamış ve yaşamını köyün dışında sürdüren genç insanların yas koşullarını yerine getirmekten kaçındıkları saptanmıştır (Yüksel Kurul, Deliktaş).

Romanlar arasında yas tutma süresi pek çok nedene göre değişir. Genç ölümlerine uzun süre yas tutulur ve kırk gün televizyon açılmaz. Bazen Romanların yas süresini yirmi gün ile sınırlandıkları görülür (Nejat Çimen, Kabakum).

Genel olarak köylerde cenazenin olduğu evde en az kırk gün düğün yapılmaz (Huriye Acar, Gökçeağıl). Kırk gün düğün ya da benzeri eğlence olmaz, televizyon izlenmez (Gülsüm Altaş, Katıralan). Yas tutulmadığı ve tutulmasının da hoş karşılanmadığı söylense de düğün gibi eğlencelerden uzak durulması yas tutulduğunun göstergeleridir. Örnek, "kırk gün"lük yas süresinin çok yaygın olmasını, kırk rakamının dinsel ve büyüsel niteliğiyle bağlantılandırır. Kişinin acısından ve ölümün dolaylı olarak bulaştırdığı "pislikten" arınması için, tıpkı kırklı kadınlarda ve çocuklarda olduğu gibi "kırk gün"lük bir sürenin geçmesinin gerekliliğine inanılmaktadır. Yas süresi belli, değişmez zamanlarla sınırlandırıldığı gibi, gevşek tutulabilmektedir. Bunda psikolojik, ekonomik, dinsel, geleneksel ve toplumsal etkenler belirleyici bir rol oynamaktadırlar. "Kırk gün"lük yas süresinin önünde ve ardındaki sürelerin belirlenmesi ölenin yakınlığına, uzaklığına genç ve yaşlı oluşuna göre değişir (Örnek, 1971:82).

1.7. Mezarlıklar

"Cenazeyi herkes bilir işe gitmez. Köyden gönüllü olan iki, üç kişi "Ben mezarı kazayım" der. İşte öğle namazında ya da ikindi namazına. Bir gün önceden ölürse sabah namazından sonra yaparlar". Cenazenin mezarını öncelikle akrabaları kazar ama köyün tümü gönüllü olarak kazar (Selim Sever, Deliktaş). Genellikle köylerde mezarlar köylüler tarafından kazılırken, Kıratlı ve Nebiler köyünde üç kişi para karşılığı kazarmış. Bu iki köyde cenaze törenindeki işler de imece youyla olmazmış. Mezarı kazanların hakkını helal etmemesi durumunda ölenin rahat edemeyeceğine inanıldığı için mezarlar para

ile hazırlatılır (Aslı Arslan, Nebiler). Ancak günümüzde belediyeler cenazelerde yardım ettikleri için mezar hazırlatmak dolayısıyla cenazenin toprağa verilmesi kolaylaşmış (Huriye Acar, Gökçeağıl).

Mezarın derinliği; kadınlar için göğüs hizasına kadar, erkekler için göbek hizasına kadar belirlenir. Mezar derinliğinin kadınlara ve erkeklere farklılaşması adetleri gereğince yapılır. Buna göre kadınlar için mezar daha derin olmalıdır. Kadın bedeni, erkek bedenine göre daha derine saklanmalıdır (Selim Sever, Deliktaş).

Ölenlerin mezarı önemsenmez, bir kaç yıl sonra kaybolur (Yalman, 1993: 278). Yalman'ın bulguları gibi geçmişte Yörükler arasında da mezar önemsenmez ve yeri kaybolsun diye mezar yaptırılmadığı gibi mezarlık ziyaretine de gidilmezmiş. Mezar yaptırmaların son yıllarda başlamış olduğu tespit edilmiştir. Göçer Yörükler arasında da göç başladıktan sonra yola devam edilir. Göç sırasında ölenleri, kendilerine en yakın köyün mezarlığına defnederler. Doğdukları yere ya da kışlaklarının olduğu yere götürmezler. "Toprak çekti. O yüzden burada öldü. Öldüğü yerden başka bir yere götürmek dinimizce doğru değildir. Bulunduğu yere defnetmek gerekir" (Büyükşahin, 2017: 370).

Mezar yapımı, toprak otursun diye bir yıl bekletilir (Tahsin Demir, Rıza Gündüz, Yaylayurt). Mezar yaptırmalarına rağmen bu konuda kafaları karışık görünüyor. "Günah diyorlardı kaybolsun diyorlardı. Kaybolup gidiyordu işte şimdi yaptırıyorlar"(Zaide Kaya, Mehmet Esin, Kocaoba; Huriye Acar, Gökçeağıl). "Mezarımın üstünde çiçeğim olsun, dökülen yapraklar toprak olsun. Garip şair kaybolsun. Kabirimin gözleri yaş ile dolsun" (Tevfik Güler, Katıralan)."Garip şair kaybolsun" derken mezar yapılmasını istemediğini anlatır. Dinsel açıdan mezar yaptırmanın doğru olmadığını düşünenler olduğu gibi, doğru olduğunu savunanların da olduğu görülmüştür. Ancak doğru olduğuna inananların yanı sıra inanmayanlar da yakınlarının mezarlarını yaptırmaya başlamış olduğu belirlenmiştir. Mezar yaptırma ile son yıllarda mezarlık ziyareti yapanların sayısının artmış olduğu saptanmıştır (Fehmi Biçer, Esentepe).

Yörük köylerinde genel olarak arefe ya da bayram günü mezarlık ziyareti yapılırken, çok güzel koktuğunu düşündükleri için yanlarında Mersin otu götürürler (Feride Çetin, Katıralan). Mersin ya da diğer adıyla murt dallarının halk arasındaki yaygın inanışlardan dolayı mezarlıklara dikildiği belirtilse de aslında bu geleneğin kökeninde, eski Türkler'de görülen ağaç kültünün izleri aranmalıdır (Çıblak, 2002:605-614). Mersin bölgesinde Tahtacılar; mezarın yanına içi dolu su kabının yanına yiyecekler ile içki ve sigara bırakılırlar. Bayramlarda mezarlıklar ziyaret edildiği gibi herhangi bir gün de ziyaret edilir (Selçuk, 2007:57). Mezara ölenin içmesi için kımız, yemesi için et bırakılırmış. Bu gelenek Altaylarda da devam etmiş. Öğel'e göre mezara yemek ve içki koyulması eski Ortaasya geleneğdir (Öğel, 1984:295). Çepniler ise Bayram günü mezarları ziyaret ederler. Bazen bayramları beklemeyip hüzünlendiklerinde de ölen yakınlarını ziyaret ederler. Çepniler, mezarlık ziyaretlerine su, koku ve çiçek götürürler. Bunların yanı sıra bazen gençler tarafından mezarın üzerine sermek için mendil, başörtü götürülür (Zühre Uslu, Aysel Gündüz, Döndü Gürel, Yaylayurt ve Deliktaş). Örnek'e göre ölenin kalanlara zarar verebileceği korkusu onları anmaya, diğer yandan yiyecek ve giysi gibi şeylere

gereksinim duyacağı inancı "ölü kültü" nün oluşmasına yol açmıştır. Ölen kişiye karşı duyulan korku ve sevgi, mezarına yiyecek, içecek, giyecek vb.bırakılmasına yol açmıştır (Örnek, 1995:93).

Sonuç

Ölüm ve ölüm sonrası uygulamalara ilişkin olarak yapılan görüşmeler genel olarak değerlendirildiğinde; İslamiyet öncesi geleneksel uygulamaların, Müslümanlık geleneği ile bağdaştırmacı bir biçimde devam ettiği bulgulardan anlaşılmaktadır. Diğer yandan köylerde geçmişten bu yana devam eden bazı geleneksel uygulamaların değişmeye başladığı saptanmıştır. Ancak Dikili'nin köylerindeki uygyulanan geleneksel değişimlerin zaman ve nedenini net olarak belirlemek olanaklı değildir. Geleneksel uygulamalar fark edilmeden yavaş yavaş değişirler. Bazen yeni bir teknolojinin kullanıma girmesi ile değerler farklılaşır ya da kullanılmamaya başlanır. Bazen göçler vb. değişimlerle geleneksel uygulamalar değişir. Araştırmada; ölüm sonrasında uygulanan bazı geleneklerin değişmeye başladığı hatta bazı geleneksel uygulamaların yerine getirilmediği belirlenmiştir. Geleneksel uygulamaların değişiminin tüm köylerde aynı şekilde gerçekleştiğini belirtmemiz olanaklı değildir. Dikili ilçesine bağlı olan iki köyde (Deliktaş ve Yaylayurt), diğer köylere göre ölüm sonrası geleneksel uygulamalara ilişkin olarak değişimin daha yavaş gerçekleştiği gözlenmiştir. Bu iki köyün özelliği dinsel kimlik olarak alevi inancına sahip olmaları ve üyelerine endogamik evlilikleri teşvik etmeleridir. Son yıllarda farklı inançlara sahip olanlar ile gerçekleşen evlilikler görülse de halen onaylamadıkları gözlenmiştir. Ayrıca bu iki köy son birkaç yıl öncesine kadar dışarı çok az göç vermiştir. Çünkü değişimleri hızlandıran etkenlerin başında göçler de gelmektedir. Dolayısıyla bu iki köyde ölüm sonrası geleneksel uygulamaların geçmişte olduğu gibi neredeyse günümüzde de devam etmekte olduğu görüşmelerde belirlenmiştir.

Önemli bir geçiş ritüeli olarak görülen ölüm sonrası geleneksel uygulamalardaki değişimi hızlandıran etkenlerin başında iletişim ve ulaşımdaki kolaylıkları eklememiz gerekir. Ayrıca son yıllarda belediyelerin (köylerin belediyelere bağlanarak mahalle statüsüne alınması nedeni ile) cenaze kaldırma işlemlerinde aktif olarak yer almasının ölüm sonrası bazı geleneksel uygulamalara ilişkin değişimi hızlandırdığını belirtmemiz olanaklıdır. Belediyelerin köylerde cenazeler için hizmet vermediği dönemlerde herkes kendi cenazesini, kendi evinin önünde yıkatırmış. Cenazenin defin işleminden sonra cenazenin yıkandığı yere üç gün ateş yakılır ve su bırakılırmış. Ateş yakmak ve su koymak gibi geleneksel uygulamalar kendi evlerinin önünde yapılırken, belediyenin sağladığı hizmet ile başka yerde yıkanan cenazenin ardından bu geleneksel uygulamalar yerine getirilmemeye başlanmıştır. Çünkü cenaze evin önünde yıkanmadığından, defin işleminden sonra yıllardır uygulanan ateş yakılmamakta ve su koyulmamaktadır. Ölen için su koyma ve ateş yakılmasını sürdürmenin şimdilik başka bir yolu da köylerde yaşayanlar tarafından üretilememiştir. Geleneksel değişimlerin nedenlerini saptamak güç olsa da, ölenin ardından ateş yakılması ve su koyulması uygulamasında cenazelerin başka yerlerde yıkanması nedeniyle yaşanan bir değişim vardır. Bu değişim çok açık

olarak görülmektedir. Dolayısıyla cenazenin ardında üç gün su koyulması ve ateş yakılması uygulaması kaçınılmaz olarak yakın tarihte unutulacaktır.

Cenaze töreninde hazır yemeklerin kolaylığı cenaze sahiplerinin yaşamını kolaylaştırırken, cenaze töreni için hazırlanan geleneksel yemeklerin kaybolmasını hızlandıracaktır. Cenaze törenlerinde kullanılmaya başlanan hazır yemekleri gündelik yemek pratiklerinde uygulamasalar da, beslenme kültürünün de değişebileceğine dair işaretler olarak görmemiz olanaklıdır. Belediye hizmetleri ile cenazelerin toprağa verilmesinden sonra yıkanma yerinin ışıklandırılmaması, ateş yakılmaması ve su bırakılamaması gibi, geleneksel cenaze yemeklerinin yapılmamaya başlanması görülmektedir. Ölüm sonrası yemek ikramında da değişimin başladığı açık bir şekilde görülmektedir.

Yörük köylerinde mezarlıkların yapılmamasını geçmişte göçer bir toplum olarak yaşamaları ile ilişkilendirmek olanaklıdır. Matsubara'ya göre göçerler, hayvanları ile tarım toplumlarının kullanım alanın dışında kalan bölgeleri kullanarak yaşamlarını sürdürürler (Matsubara, 2012). Anadolu'da pastoral yaşamın karşılığı konar-göçerlik ya da Yörük olmak şeklinde ifade edilir. Büyüklü küçüklü gruplar halinde yaşayan, kışın kışlaklarda yazın yaylalarda otlaklarda hayvancılık ile uğraşan Yörükler, mevsimlere göre yaşamlarını farklı yerde geçiren, ortak hareket eden topluluklardır (Bates, 1973: 5). Dolayısıyla geçmişte göçer bir toplum olmaları nedeniyle mezarlık yapımı önemsenmemiştir.

Son yıllarda yakınlarına mezar yaptırma ve mezarlık ziyareti hayatlarında var olmaya başlamıştır. Göç, ulaşım ve iletişim ile ilgili değişimler; köyde yaşayanların mezarlık ile ilgili düşünce ve pratiklerinde de farklılık yaratmış görünmektedir. Yakın tarihe kadar İslami bakış açısıyla yeri kaybolsun diye ölen yakınları için mezar yaptırılmadığından, mezarlık ziyareti de yapılmıyormuş. Köy dışında yaşamını kuran genç insanların önderlik etmesi ile cenazeler için mezarlıklar yapılmış, bayramlarda mezar ziyaretleri kültürel olarak anlamlandırılmaya başlanmıştır. Köy ile bağlantılarını koparmayan ancak yaşamını başka yerde sürdürenlerin öğrendiklerini köye ziyaretlerinde taşımalarının sonucunda; özellikle mezar yapımı ve mezarlık ziyareti konusunda geçmiş uygulamaların farklılaştığı açıkca görülmektedir. Mezar yapımının köyde yaşamayanlar için anne babaya karşı görev olarak görülebilir. Dolayısıyla Yörükler arasında mezar yapımı ve ziyaretleri başlamış olabilir.

Modernleşme ile gelenekler de değişebilir. Toplumun gereksinimleri karşılandıkça var olan uygulamalar, gerksinimler karşılamama durumunda değişmeye başlayabilir. Sonuç olarak gereksinimler yeni yöntemler ile karşılandıkça, geleneksel yöntemler, işlevsiz hale gelerek kullanılmamaya ve unutulmaya doğru yol alabilir.

KAYNAKÇA

Artun, E. (1998). Tekirdağ Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri Doğum-Evlenme-Ölüm. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 9-10, 85-l07.

Artun, E. (2005). *Türk Halkbilimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Bates, D. G. (1973). *Nomads and Farmers: A Study of The Yörük Of Southeastern Turkey.* Michigan: Museum Of Anthropology, Universtiy Of Michigan No.M52.

Beydili, C. (2005). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Ankara:Yurt Kitap-Yayın.

Bulut, M. (2017). *Identity Belonging Changes through Migration*. *New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences,* 5:26-31.

Büyükşahin, F. (2017). *Kültür-Çevre Bağlamında Geleneksel Ekolojik Bilginin Korunmasının Önemi: Sarıkeçili Yörükler Örneği.* Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı. Basılmamış Doktora Tezi.

Cohen, P. A. (1999). *Topluluğun Simgesel Kuruluşu*. M. Küçük (Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Connerton, P. (2014). *Modernite Nasıl Unutturur.* K. Kelebekoğlu (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Çıblak, N. (2002). Anadolu'da Ölüm Sonrası Mezarlıklar Çevresinde Oluşan İnanç ve Pratikler. *Türk Kültürü*. Y.XL, S.474:605-614.

Emiroğlu, K., Aydın, S. (2003). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Erdem Nas, G. (2015).Yörük Kültüründe Düğün-Doğum-Ölüm Adetleri ve Adlandırmaları (Anamur Örneği). *Journal of Turkish Language and Literature*, Volume:1, Issue: 2, 25-32.

Ergun, P. (2013). Türk Kültüründe Ölümle ilgili Bazı Terimler. *Milli Folklor*, 25, 100, 134-148.

Ersoy, R.(2014). Türklerde Ölüm ve Ölü ile İlgili Rit ve Ritüeller. *Milli Folklor*, 86-101.

Gennep, A. V. (1960). The Rites of Passage. M. B. Vizedom- G. L. Caffee (Çev.). The University Of Chicago Press.

İnan, A. (2015). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.8.Baskı.

Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropoloji de Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Levy-Bruhl, L. (2006). *İlkel İnsanda Ruh Anlayışı*. O. Adanır (Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Levy-Bruhl, L. (2006). *İlkel Toplumlarda Mistik Deneyim ve Simgeler*. O. Adanır (Çev.). Ankara:Doğu Batı Yayınları.

Matsubara, M. (2012). *Göçebeliğin Dünyası.* (K. Sugihara, Çev.) Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını : 424.

Öğel, B. (1984). *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi: Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre. Ankara: Atatürk Kültür*, Tarih Yüksek Kurumu Türk tarih Kurumu Yayınları VII. Dizi. II.Baskı.

Örnek, S. V. (1971). *Anadolu Folklorunda Ölüm.* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Örnek, S. V. (1977). Türk Halk Bilimi. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, Folklor Dizisi 4.

Örnek, S.V. (1995) *100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*.İstanbul:Gerçek Yayınevi. 3. Baskı

Roux, J. P. (2012). *Eski Türk Mitolojisi*. Ankara: Bilge Su Yayınları.

Sait, R. (2010). Türkiye'de Dernekleşme ve Balkan Göçmenleri. http://www. *Gazete yenigun.com.tr.*

Türk, H. (2016). *Kazakistan Kültürü*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Yalman (Yalgın). A. R. (1993). *Cenup'ta Türkmen Oymakları I*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

EKLER: Fotoğraflar, Şubat 2016'da ön araştırma için gidilen İzmir/Dikili'nin, Kocaoba Köyünden, "kırk hayırı" için yaptırılan lokmanın dağıtımı sırasında çekilmiştir.

